

dr milan matić: »mit i politika«, »radnička štampa«, beograd, 1984.

piše: miroljub radojković

Knjiga »Mit i politika« Milana Matića je ogled koji se bavi političkim fenomenima sa stajališta političke kulture. Njen podnaslov ili oblast jeste politička kultura, i to je odmah svrstava među tek nekolicinu ovakvih radova na našem jeziku. Ista činjenica govori apriori i o vrednosti knjige, budući da je ispitivanje fenomena političkog najmanje bilo raskršćivano tim putem, dok postoji mnoštvo knjiga u kojima se politički život osvetljavao i tumačio pomoću analize institucija i normi političkog sistema, uglavnom statički i ponekad dogmatski. Uzimajući jednu tipično ljudsku tvorevinu za okosnicu – mit i njegove funkcije – Matić je svoju analizu obavio tako da se čovek kao subjekt ili objekt politike i vladanja stalno zadržava u prvom planu.

»Mit i politika« je tekst podeđen u četiri dela. Međutim, deo četvrti, »Počitnički mit i savremeno društvo«, ubedljivo je najkraći (tek tri nestak stranica) i doima se kao ekskurs ili skica nove studije u odnosu na celinu knjige. Nema sumnje da je prema sadržaju četvrtog dela u pitanju vrlo interesantan deo rasprave o savremenim pojавama u političkoj kulturi, pa valja očekivati da će se o tome tek pojaviti novi tekst iz pera istog autora.

U prvoj glavi (**Mit, kultura i politika**) Matić razmatra uslove koji su doveli do pojavljivanja i društveno prijamčive upotrebe motiva. On ispituje funkcije mita i odnos koncepta progres-a prema mitu i mitologiji svesti. Koristeći se bogatim izvorima iz antropologije, etnologije, filozofije, komunikacione nauke itd, autor analizira sklop okolnosti pod kojima je izvršavano preobraćanje društvene svesti u mitsku svest. U svim primerima dolazi do zaključka da je mit iskorijenjen da potpomogne upravljanju ljudima bez nasilja, odnosno da su ljudi otuđeni i otepljeni silu nad sobom – politiku – uglavnom mitski predstavljeni i tumačili. Sa istorijske dijstance, Matić je to dokazao na mnogobrojnim primerima u prošlosti, ali je izveo i univerzalniji zaključak: ...procvat političkog mitotvorstva i uopšte političkih iluzija kao opštih tendencija u duhovnom razvitku određenog društva može se zapaziti i u razvoju onih zemalja koje su iz bilo kojeg razloga blokirane ili ugrožene u svom razvoju, koje se ili »još uvek nisu našle«, ili su sebe »već ponovo izgubile« (str. 39). Odmah moramo istaći da je i u kasnijoj analizi Matić ostao na liniji ovakvog zaključka, te se može postaviti i odredeni prigovor. Naime, usuviše čvrsto je pojavljivanje političke mitologije vezivao za uslove društvenih kriza i bezizlaznih trenutaka, zanemarivši pri tom vrednost mita za unutrašnji život čoveka, njegovu težnju da egzistencijalnu anksioznost debarasira kroz mit, religiju, utopiju itd.

Pošto je na svest u »dosluhu« sa ostalim tvorevinama duha i imaginacije, Matić je naredno poglavje posvetio utvrđivanju razlika između mita i srodnih pojava. Tako je na osnovu kriterijuma racionalno – afektivno razlikoval mit i naučna objašnjenja, zatim mit i bajke i priče u narodu kao posebne kulturne tvorevine, od kojih

ove druge nemaju okultni obol. Razvajajući mit od utopije, istakao je da eshatološke projekcije ne mogu zamjeniti mitove, već da se to dogada samo ako jedan mit smenjuje drugi. Kroz istoriju ljudskog društva ove smene su se, kao po pravilu, odigravale tek nakon velikih, revolucionarnih obrata. Svakako najinteresantnije je bilo razdvajanje mita i ideologije, budući da se obe forme duha predstavljaju istim simboličkim sredstvima. Zaključak Matićev je: »Samo u ekstremnim slučajevima totalitarnih ili religijsko mističnih ideologija (čija je upotreba prevashodno politička), dolazi gotovo do identifikacije i tesnog prepletanja ideologije i mitologije...« (str. 54). Mit je zatim distanciran od religije – pri čemu bi on bio epska, a religija dramska strana pojave – i od društvenih predrasuda, koje često služe kao grada za mitove o neprijateljima i spoljnoj opasnosti pojedinca, grupe ili nacija.

U trećoj glavi (**Mitske teorije i vidi u mitologiji**) dat je obiman prikaz najvažnijih struja u kojima se mitska svest tumačila i objašnjavala. Svaki način te naknadne obrade mita pokazuje se ponovo kao vrlo funkcionalan sa stanovišta trenutka i društva u kojima se to događalo. Sistematisujući razne načine istorizacije, Matić kao glavne pravce hermeneutike rečene pojave vidi: alegorička tumačenja, idealistička i romantičarska tumačenja, kojima zamera... pokušaj veštacke sinteze života, odnosno pokušaj odbacivanja i prikrivanja dialektičkih suprotnosti koje pokreće svetski razvitak i progres (str. 72); jezička, etiološka i ritualistička tumačenja, u kojima se umesto čoveka u prvi plan izvodi jezik; psihološka tumačenja mita, u kojima preovladava analogija između sna koji oslobada pojedinca i mita koji oslobađa grupu poput »budnog sna«; filozofska i sociološka tumačenja uglavnom su predstavljena u radu Kasirera, dok se strukturalna analiza mitologije pokazuje na primjeru K. L. Strosa.

Mit u politici i politika u mitu, razmatranje o prirodi političkog mita indikativan je naslov sledeće glave knjige. U njoj se traga za uslovima spajanja politike i mitske svesti. Stajna tačka za analizu tog problema kod Matića je otuđenost politike u civilizacijsko – klansko raspolaženjem jedinicama današnjice. Budući daje, kao što smo ranije istakli, pojalu mita vezao za fenomen krize, potreba savremene politike za mitom je i cirkularni argument ili svedočanstvo o permanentnoj krizi društva. U nekima od njih, mitovi služe da opravdaju vlast tako što stvaraju antisimboli, i unutrašnje napetosti okreću prema drugim grupama ili nacijama. U drugim savremenim društvima, veza mita i politike se univerzalizuje, jer se tako klase i društveni slojevi koji konstituišu vlast (elite vlasti), brane pred nezadovoljstvom pošto su izgubile osnov poretka i napretka.

U petoj glavi analizira se materija samog mita – jezik. Matićeva interesuje prevashodno jezik političkih mitova, i o tome je napisao sajan ogled. On razlikuje jezik kao unutrašnji govor, kao sredstvo identiteta i slobode pojedinca, i spoljni, izjavni, deklarativni jezik kao sredstvo nametanja društvenih vrednosti i normi. Politika je zahvatila spoljni jezik i sada ga okrenula protiv ljudske jedinice. Snabdevena snažnim propagandnim sredstvima, ona želi da zatoči čoveka poznatim obratom – ne žečeći da

menja realnost i odnos dominacije, želi da menja predstavu o njima u svoju korist. »Novi jezik se pretvara u neku vrstu socijalne prinude i mentalnog terora, namećući se kao stvar moralnih obaveza i dobrog ukusa, odnosno pripadanja ili nepripadanja poretku. Jezik se širi u vidu rigidnih obrazaca masovnog komformističkog političkog govora i komuniciranja među ljudima u svim sferama i u svim oblicima. Ne samo režim i njegove institucije, već i sam jezik gubi fleksibilnost i postaje **totalitaran** vid slamanja lične volje i mišljenja pojedinaca« (str. 149) – kaže Matić. U godini kada smo posebno govorili o Orvelu, i u vreme kada se kod nas bio vidi politički jezik na delu, ova glava knjige posebno dobija na značaju.

Drugi deo knjige razmatra mit i autoritet. Uvodni tekst je okrenut rekonzideraciji prirode autoriteta, i vezu sa mitom otkriva tek u uslovima kada se autoritet više ne stvara »pred očima zajednice«, pa ga je lakše mitologizovati. Osim razlikovanja mita i autoriteta, ovde se obavlja razdvajanje suštine mita i legitimite kao još jednog aktuelnog faktora politike i vlasti. Mnogi nedostaci savremenih društava i njihovog političkog života izazivaju stvaranje sekci, neotribalističkih pokreta, slobodnih zajednica itd, u kojima se kao krikom vapi za ponovni revitalizovanjem grupnih vrednosti – identifikacije i autoriteta, kao zamene za puku prinudu vlasti.

Sedmo poglavje posvećeno je fenomenu karizme u politici. Polazni koncept je Veberovo razlikovanje tri »idealna tipa vlasti«: tradicionalističke, harizmatske i racionalno-legalističke. U savremenim uslovima postoje preduslovi da se jave sva tri oblike, pa čak ima teoretičara koji smatraju da bi se najrazvijenija društva mogla vratiti teokratijama! Matić je pažnju posvetio samo jednom aspektu – savremenim preduslovima za pojavu krizme. »Harizmatski lider ne izvodi moć svog položaja u odnosu na podređene ni iz posvećene tradicije, ni iz snage i veličine države i njenih zakona, već naspram mase stoji kao ličnost i ljudska figura koja otelovljuje i **simbolizuje** htjenja i želje ljudi, njihova sećanja i afekte« (str. 198). Najpovoljnije uslove za pojavu karizme Matić vidi u zemljama u razvoju, koje prelaze iz jedne tude, kolonijalne vladavine u konstituisanje endogenih političkih sistema, koji nisu dugovečni niti tradicionalno situirani, pa se teži ustanovljavanju takvih simbola kao što je »otac nacije«. Kao drugo stanište za pojavu karizme Matić vidi polikulture, višejezičke i više-religiozne zajednice. Svakom je čitaocu slobodno da ovu hipotezu proveri u svom iskustvu, budući da se kao pogodna za stvaranje karizme može označiti i naša zemlja.

U osmoj glavi ponovo jedna malo ispitivana tema – politička svećanstvo. Preko nje Matić govori o transformaciji političke kulture u političke kultove. Ona se ispoljava kao ritual, i stoga se razlikuje od ceremonije ili protokola, koji su repetitivni i jednostranjeni. Političke svećanstvo, po Matiću, služe širenju mitova i stvaranju privida o jednakosti ljudi, a ova je teza obilato ilustrovana i dokazivana – međutim, samo na primeru fašizma. To uneškoliko osiromašuje tekst, jer je reč o pojavi koja se nije izgubila sa propuštanjem fašizma, i koja je vrlo retko raspravljana – prikazivaču se namah javlja samo Kaneti i njegova »svečana masa«. Šteta je uto-

liko veća, jer je autor postavio sve koordinate: »Masovna politička svećanstvo postaje najmarkantniji i najsnazniji regulator kulturnog horizonta masa u njoj se spajaju mnogobrojne vizuelne, rimličke i auditivne komponente pomoću kojih oživljava mitska tradicija i drevna simbolika, dobijajući neposredna i očigledna, odnosno aktuelna politička značenja« (str. 239).

Treći deo knjige »Mit i politika« posvećan je nacionalnom kao stalno prisutnoj svesti u političkim kulturama savremenog sveta. U devetoj glavi predočeni su teorijski i istorijski, kako autor kaže, fragmenti o nacionalizmu, pomoću njih se pokušava objasniti protivrečna situacija koja pokazuje da se u nekim zemljama novo budi nacionalizam, dok druge organizuju različite oblike nadnacionalne integracije. Očito, koja će od tih tendencija prevladati kao potreba budućnosti, ostaje da se vidi. Samoj naciji Matić ne prilazi kruto i pokazuje da je tvori mnoštvo faktora koji »...čine naciju i fenomen nacionalnog nesvodljivim na bilo kakva jednoznačna pojmovna ili definicijska određenja« (str. 253). Kroz pregled teorijskih stavova o poreklu nacije, ti su faktori osvetljeni i kritički obrazloženi. U ovoj knjizi to se odnosi na kolektivnu volju, rat, proizvodno jedinstvo, državu i društveno – vrednosnu osnovu kao konstituente nacije. Matić ističe vrlo intrigantnu tezu da su mitologija nacije i nacionalizam danas sve više oblici svesti koji zamenuju religioznost! »Mit nacionalizma postaje lažni izlaz za različita društvena stanja i odnose koji se inače ne bi mogli pravdati i održati u svojoj otvorenoj i prepoznatlivoj socijalnoj i klasičnoj suštini« (str. 282). U ovoj glavi knjige sadržana su i dva ekskursa: o vidovima nacionalističke mitologije i o karakterističnim psihološkim obeležjima nacionalizma.

Svako ko bi se čitanjem ove knjige, ili samo prikaza, upitao šta je sa političkom kulturom savremene Jugoslavije, dobije iscrpan odgovor u desetoj glavi. U njoj se govori o osobeno-stima političke tradicije u Jugoslaviji i o tradicionalnom i savremenom u nacionalističkim tendencijama na ovom tlu. Matić kao glavno obeležje naše političke kulture naznačava sukob dva principa – narodno – slobodarskih tradicija i civilizacijsko – državotvornih tendencija. Naša aktuelna opterećenja nacionalizmom imaju takođe tumačenje ovog autora. »Konzervativne i etnogenetičke mitologije po pravilu se kristalizuju na tačkama specifične osetljivosti u tradiciji svakog naroda ili narodnosti, pridružujući se novim političkim mitologijama i oblicima nacionalističke svesti i prakse« (str. 322) – kaže Matić. On takođe smatra da su nacionalni interesi, i njihova mitomanija, poslednja barikada birokratskih monopola koji svoj loš rad skrivaju iz apstraktnosti takvih (nacionalnih) interesa. Pošto se isti proces razvija u svim federalnim jedinicama, naša aktuelna politička situacija se pojavljuje kao poličentrični etatizam. Ove teorijske postavke ilustrovane su nekolicinom primera naše najnovije istorije, i nema sumnje da ih svaki čitalac može provesti ukoliko je iole obavešten o trenutnom političkom životu u nas.

veoma bitan i inspirativan. Uzimanje mita kao jednog aspekta te kulture pokazalo je da je svako – njeno istraživanje neizbežno multidisciplinarno i omnipotentno, i da se u takav poduhvat može upustiti samo izuzetno obavešten i lucidan autor. Matić je u oba pogleda ostao na visini zadatka. Naravno, on nije mogao preko krajne granice koja bi se naznačila u pitanju: Da li je mit neprolazan fenomen ljudske svesti? Kada bismo znali ko smo, odakle dolazimo i, što je najvažnije, kuda idemo, imali bismo i odgovor koji ne bi bio mit. Ili, mogli bismo ponovo graditi mitove kojima bi teže ovladala i (zlo)upotrebljavala ih politika. To je i jedna od poruka ove knjige.

jovan soldatović, porodica

**stevan pešić: »svetlo ostrvo«
radmila glikl: »namaste,
Indija« matiča srpska, novi
sad, 1984.**

piše: tvrtko kulenović

Celinu književnog stvaranja Stevana Pešića može poznavati samo onaj čitalac koji se, poput autora ovih redova, kretao, lutao između književnosti i pozorišta. Jedna publika poznaće, ili je poznavala, njegovu dramsku hroniku »Darinka iz Rajkovca«, ili, naročito mnogo popularnu u svoje vreme, »Smrt Omera i Mermime«, koju je pisao zajedno sa Miroslavom Belovićem. Druga publika, ona najbolja i najzahvalnija, dečja, poznaće njegove izvanredne dramske tekstove za dečje, posebno za lutarsko pozorište. Treća publika, ona koja je pomalo »zatrovana« Istokom i Indijom, upoznala ga je kao verovatno najboljeg dosad našeg književnog interpretatora ovog sveta u putopisu-romanu »Katmandu«.

Naravno da ove »razne« Pešiće, pogotovo ova dva poslednja, čini jedna ista stvaralačka ličnost. Dečja, lutarska drama o vinogradu koji hoda, koji počinje da se premešta s mesta na mesto kad vidi da svi koji ga obilaze počinju i da ga – iz ljubavi i iz drugih razloga – brste, ima mnogo veze sa »Katmanduom«, u kojem se govori o »zemljii u kojoj ljudi žive najbliže nebu, supi od anđelovog perja i o pastrmki koja govori nemački, o slavujima kojih izleču iz čaše vina, muzičkom festivalu koji traje 40 godina, o Himalajima na kojima su ljudi prividnja a andeli stvarni, deca što žive po kućama nalik na velike bele rade, čoveku koji mislima topi sneg, o tome da su ljudi samo deca zore«.

Oobjavljen u vrlo popularnoj biblioteći »Prosvete« 1982, »Katmandu« do danas, uprkos izvesnom broju prikaza u štampi i časopisima, nije zapušten onoliko koliko zasluzuje, a značajan je ne samo kao putopis o Nepalu, nego i kao novo delo naše književnosti, prozne umetnosti. Upotrebljavam ovaj poslednji termin jer smatram da na taj način Pešićevu knjigu ocenjujem pozitivnije nego kad bih je nazvao romanom (romanom bi se mogla nazvati, ima radnju i likove, nije samo opis mesta i ljudi, izdavač je, uostalom, i reklamira kao roman), jer iz svih ovih raznoraznih »tehnikih«, spoljnih razloga, nije moguće ubrojiti je među značajne romane, a daleko prevazilazi svojom književnom vred-

nošću naš ustaljeni romansierski pravci...

Novi Pešićev rukopis, »Svetlo ostrvo«, možda i nije književno delo ravno »Katmanduu«, ali opšti utisak je isti i svedoči o njegovom umetničkom karakteru: to nije štivo koje se završava i iscrpljuje samim procesom čitanja, već ostavlja u duhu čitaoca određeni trag, odliv, auru koja traje dugo posle završenog čitanja. Istovremeno je to zanimljivi putopis u kojem se Pešić lati »drugog kraja Indije«, njenog južnog suseda, ostrva Cejlona, Šri Lanke. To je živ putopis, pun pokreta, scenarija na kojem promiče »putopisni« sadržaj, ali istovremeno i romansierska, narativna struktura koju nose i stalni likovi: autor i njegov vodič i prijatelj, Sarat, i radnja kao tok kretanja koji nas povremeno vraća na mesta u kojima smo već bili. To je putopis pisan »nervozno«, kratkim, isprekidanim rečenicama koje podsećaju na Crnjanskog, a govor o jednom svetu nemoguće sporom, pospansom, usnulom, svetu koji se i sâm doima kao san. To je putopis pun sjajnih literarnih medaljona, u kojima će se naći i poneki proces metafizike (deo o mornarima, u Kolombu), i čarobne dečje priče u sent-egzipiterijevskom stilu (o maloj Francuskini) koja leže na peščanu obalu u želji da se prepusti ogromnim talasima da je, odnesu, a lokalni mladići je uvek spavaaju), i priče za odraslu decu u o'henrijevskom stilu, kakva je priča o g. Albrehtu. Kao što to već često biva u ovakvim »egzotičnim« putopisima, među najegzotičnije pojave ovde spadaju upravo stranci, Evropljani, zapadnjaci koji su došli da ovde traže svoj raj: Japanac koji u svakoj selendri u koju dove ostaje nedeljama, sam; deve Švajcarinke koje vode ljubav među sobom i utroje sa lokalnim vodičem, Škotlandianin koji se ne boji divljih zveri. Sa puno mere, lepote i ljudi opisan je susret sa Čedomilom Veljačićem, koji u ovom krokiju zrači mudrošću više nego na pojedinim iscrpljnim novinskim portretima (nezaboravan je njegov komentar: sve je to filozofija). Pešić se drugima ne podsmeva, jer se i on, zajedno s njima, utapa u ovaj zemaljski raj, susreće ih ljudke i šašave, u svom snu. Lokalni tipovi prikazani su sa više realističke doslednosti što je i razumljivo i nužno, jer se oni jedini tu halaze u svom vlastitom životnom »kontekstu«, ali upravo kroz taj kontekst dobij-

jaju neobična, ljudska svojstva, koja ih čine podjednako neobičnim kao i svet u kojem žive. Imu situaciju u kojima onaj ko ne poznaje ova podneblja ne bi bio u stanju da kaže da li je to što se opisuje stvarno tako ili je to intenzivno proradila autorova maštata (takov je opis monsuna koji podseća na rableovske potope), ali, u svakom slučaju, u pitanju je izvrstan literarni rezultat.

I kao što se pred nama, u prvom planu, odvija taj scenarij nemogućeg, čarobnog, suludog sveta, koji bi mogao biti zemaljski raj (prema Sartrovom: pakao, to su drugi, raj bi mogao biti ono što je drukčije od sveta kojim smo okruženi, a ovde je reč o »maksimalno drukčijem svetu), tako iza njega, istovremeno s njim, a što se više ide kraju sve više, izrasta osećanje da je to samo san koji se mora prekinuti, mesto iz kojeg se mora otpotovati već i zato što bi ono, kad se iz njega ne bi otputovalo, na kraju postalo obično kao i sva ostala mesta, raj s kojim se moramo rastati a da ga nismo ni dosegli. Ta dimenzija »putničkog bola«, koja običan putopis pretvara u autentičnu poeziju, koju je Crnjanski tako sjajno ostvario sanjajući o Severu, u »Hiperborejicima« kod Pešića se, na kraju »Svetlog ostrva«, ne iskazuje podjednako eksplicitno kao na kraju »Katmandua«, ali je podjednako prisutna.

U knjizi Radmile Gikić »Namaste, Indija« oseća se prisustvo pesnika. Oseća se, prvenstveno, u jeziku koji je bogat, bujan, razigran, kako »besmučnom« šarenilu indijskog života i odgovara, a istovremeno ubistveno precizan u rastavljanju tog šarenila na njegove komponente, u otkrivanju umilnih lica iza često neprijatnih indijskih materialnih naličja, ali i krajnjeg primitivizma, prostote, iza »gorostasnog« duhovnog dekora.

Knjiga je pesnička i po tome što se pesnikinja u njoj usuduje da misli, a taj kvalitet je, kako mi se čini, uglavnom progman iz savremenе proze. Savremeni prozni pisac više nije »svedeće oko«, a onaj ko nije »svedeće oko« ne može u ime drugih, to jest u ime svojih likova, ni da misli, jer će na taj način pokvariti »romanesku strukturu«. Još manje mogu da misle njegovi likovi, jer im to »ubija životnost«. Može se, istina, misliti u eseju, ali eseji se već odavno gotovo isklju-

čivo piše na književne i umetničke, profesionalne teme, već odavno više nema Motenjā. Preostaje, dakle, kao jedina mogućnost putopis, i Radmila Gikić je tu mogućnost u »Namaste, Indija« odlično iskoristila. Po toj svojoj vrlini njeni knjigi podseća na odlične eseje-potpis Jovana Ćuluma, sabrane u knjizi »Dnevnik sa Atlantika«. Po ostalom, svrstava se u najbolju tradiciju našeg predratnog putopisa, onog Dučićevog i Isidore Sekulić, »pravog« putopisa u kojem se podaci o zemljama kroz koje se prolazi, slike mesta i pejzaža, isprepliću sa autorskim meditacijama, sudovima i izrazima emocija. To je putni dnevnik, pisan za vreme ali i posle putovanja, što je za dnevnik svejedno, a za literaturu je bolje što je tako.

Svakodnevna Indija u ovim opisima pulsira životom, vlastitim i životom posmatrača, putopisca. To je život neobičan, drukčiji, dalek za onoga ko o njemu ništa ne zna. Za onoga ko zna i Indiju i literaturu o njoj, i bračku, i sahrane, i način funkcionalisanja hotela, pošta, autobusa, aerodroma, nužna su i opšte mesta, ali ona u opisu i komentaru Radmile Gikić na nov način žive. Tu gde vibrira njen posmatrački i komentatorski nerv nema ponavljanja, ne samo unutar knjige, nego ni unutar pomenute literature o Indiji: sve stvari kao da su prvi put opisane.

Ova knjiga ima i jednu »turističku« pikantneriju – put u Ladak, koji je malo ko od Evropejaca imao priliku da poseti. U tim himalajskim bespučima kao da se kondezuju sva pozata svojstva mnogoljude Indije, kao da se Indija, i ona egzotična i ona duhovna, »podigne na kvadrat«. Po čitavoj Indiji prevozna sredstava kasne, ali avion za Ladak bi, zimi, kasnio i u mnogo organizovanijem svetu, a posledica njegovog nedolaska je sjajno opisana, dramatično putovanje klisim putevima duž grebena i litica. Veoma »indijski« je i komentar šofera u Kadžurahu: nije vam bilo suđeno da ovde ostavite kosti. Nekome drugom je bilo suđeno.

ISPRAVKA

U »Poljima« br. 310 spisak prevedenih knjiga Miodraga Pavlovića objavljen je bez pet sledećih naslova:

1. *Svetli in temni prazniki*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1977. Prevod: Veno Taufer;

2. *Pesmi, Mladinska knjiga*, Ljubljana, 1977. Prevod: Veno Taufer (poezija);

3. *Mit i poezija*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1979. Prevod: Joanna Salamon i Danuta Čirlić – Straszyńska (poezija);

4. *Jasno i clemne svetije*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1980. Prevod: Joanna Salamon (poezija);

5. *Atina*, 1981. Prevod: Nela Petrić – Resler, Atina, 1981 (poezija).

U belešci »Iz životopisa« spojili su se podaci o dedi i ocu pesnikovog. Podaci o studijama u Francuskoj i Belgiji, kao i o znanju četiri strane jezika odnose se na ocu pesnikovog. Tekst Robera Martoa nosi tačan naslov: »Dlino – čudo telo – jezik«. Izvinjavamo se pesniku i čitaocima.